

MEELIS FRIEDENTHAL

Az észet nyelv

■ Ervin az asztalnál ült, és idegesen szortírozott egy halom világoskék papírra írt levelet. Gyűrött, szürke öltönye arról árulkodott, hogy benne aludhatott, vagy legalábbis már régóta nem tette vállfára, a nyakkendője lazán és hanyagul volt megkötve. Kerek, drótkeretes szemüvege viszont tisztán csillogott, és kékes papírok, egy hamutartó és több üres konyakospohár tükröződött benne. Ervin eltűnődve felemelte az egyiket, és egy ideig nézegette. Az alján volt még némi barnás ital, meg hamuszemcsék és lehet, hogy más is.

– Jó lesz ez még.

Brandyt töltött magának, és fogta a következő levelet. Az írószövetség tagjai ajánlották ezt vagy azt a szöveget, amelyeket a keresőrobotok valami miatt nem indexáltak, vagy olyan alacsony értékelést adtak nekik, hogy nem tudta rávenni magát, hogy megnézze őket. Többnyire okkal, ahogy utólag általában kiderült. Az irodalmi körképhez ezt az egész anyagot átolvasta, az összes észet nyelvű prózai művet, amely az elmúlt év során a legalább 1.3 kategóriájú folyóiratokban és kiadóknál megjelent. Igazából ehhez még hozzájött sok más, hasonlóan kétes értékű iromány is. Szerencsére legalább versekkel nem kellett bajlódnia. Azokkal Peeter foglalkozott.

Peeter a többiekkel együtt az üvegekkel és poharakkal sűrűn megrakott dohányzóasztalnál ült, és épp bort töltött a teáscsészéjébe. A nyelvi szerkesztést végző lányok hosszú, vékony cigarettát szívtak, és valami Kostopoulost szidták, aki hajlamos volt arra, hogy a szavakat teljesen véletlenszerűen használja, és – legalábbis a nyelvi szerkesztőknek – mindenféle elemzés nélkül is világos volt, hogy Kostopoulos rossz helyen húzza meg szemantikai mezőinek határait. Zsibongásuk zavarta Ervint.

– Szar sztori – rázta meg unottan a fejét, és a feltépett borítékot visszadobta az asztalra.

Peeter beletúrt ritkuló hajába, és bólintott. Nagyot kortyolt a borból.

– Szóval jövő csütörtökre kell megírnunk?

– Igen. Maga a kultuszminiszter mondta, hogy ennek a hónap végéig meg kell jelennie, vagy elveszik tőlünk a kulturális alap támogatását. Meg hogy bezzeg az Ékírás támogatás nélkül jelenik meg.

– Nanemá. Az Ékírás is évente mindössze párszor jelenik meg, és akkor is csak agyagtáblákon. Szerintem az utóbbi időben nem raktak föl a netre semmit. És ők is 6.6 kategóriájúak, az sehol sem számít.

Ervin elfintorodott.

– Többnyire pár nappal a megjelenés után már fent vannak a beszakentelt fotók.

Kinézett az ablakon, és arra gondolt, mi lenne, ha tényleg elvennék tőlük a támogatást. Biztos, csak ijesztgetnek – valószínűleg ez elsősorban azt jelentené, hogy őt leváltanák a főszerkesztői posztról. Aligha mernek csak úgy megszüntetni egy ilyen, az észet nemzeti kultúra szempontjából fontos folyóiratot.

– Mindenestre ezt meg kell írnom.

– Eddig mennyi gyűlt össze? – érdeklődött Peeter.

– Egy olyan harminc írás összesen. És négy – majdnem – regény. A többi nem üti meg a szintet. És azok közt is, amik formailag megfelelnének, a legtöbb ugyanolyan szar.

Mindkét lány felkapta a fejét, és Lidia komoly hangon és ünnepélyes arckifejezéssel bejelentette:

– Akik ma észtil írnak, mind degeneráltak.

Peeter lelkesen bólogatott.

– Nem értem, miért kell egyáltalán az észtil irodalomról külön áttekintéseket írogatnunk. Hiszen az egész nyelvi kód 21. század eleji szinten van, ezzel nem nagyon lehet mit kezdeni.

– Azért volt idő, amikor elég szorgalmasan írtak – mondta Ervin. Az volt a meggyőződése, hogy a nyelvi lektorok nem viszonyulhatnak ilyen negatívan a szerkesztendő anyagokhoz. Szar, meg minden, de legalább a mienk.

– Ez persze csak azért volt így, mert más nyelven nem tudtak – mondta Lidia. Fekete szempillás világoskék szemei kihívóan és talán kissé részegen csillogtak. Pökhendisége az utóbbival volt magyarázható. A gerincénél fogva felemelte a Szivárvány utolsó számát, és meglengette a férfiak orra előtt.

– Ebben nincs egyetlen észtil nyelvű cikk sem, novelláról nem is beszélve. Akik egyáltalán még hajlandók ezt a nyelvet használni, vagy nációk, vagy aggastyánok. Egyikük sem az éles eszéről híres.

– Néhányan csak írnak még? – nézett Peeter kérdően Ervinre.

– Persze, az írószövetség tagjai. De többnyire így is csak munka mellett és mintegy szájalomból. Általában szar az egész – foglalta össze Ervin az Észtil Írószövetség 21. századi helyzetét.

Peeter egyetértésképpen mordult egyet.

– Vers se nagyon van. Időnként néhányan mégis írogatnak, nagyrészt valami öregek a blogjukban, és a nemzetiek aztán a saját költségükön kiadják. Pont, ahogy Lidia mondta – visszataszító egy bagázs. Idén egy rendes kötet sem jött ki. Legalábbis az értékelhető kategóriákban.

A Szivárvány rendszeresen jelentetett meg irodalmi körképeket csaknem egy évszázadon át, de néhány évtizede ez már inkább formáság volt és a szabályzat követése. Mostanában már nem igazán bajlódott senki azzal, hogy észtil írjon, mert az olvasóközönség olyan kicsi lett, hogy egyszerűen már nem volt értelme. Ha mégis írtak, akkor csak kötelességből vagy hazafiasságból. Lesütötték a szemüket, összeszorították a fogukat, és a hazára gondoltak. Az eredmény is hasonló lett – a feladatot teljesítették, a dolog le volt tudva, de élvezni senki nem élvezte. Ennek az unott favigásnak és gyalulásnak az eredményét kellett a szerkesztőségnek most elolvasnia és valahogy értékelnie. Ez is afféle kötelesség volt, ami maguknak az olvasóknak sem okozott örömet, és valószínűleg másnak sem. De az állam eldöntötte, hogy legalább évente egyszer ki kell adni az észtil irodalmi körképet, meg kell őrizni az észtil nemzeti kultúráját.

Ervin felállt és odament a dohányzóasztalhoz. Megnézte a Lidia kezében levő számot, maga elé halmozta még néhány korábbi szám tartalomjegyzékét, és büntudatosan sóhajtott.

– Igazából nincs is baj ezzel a folyóirattal. Egész jól írnak.

– Elég gáz. – Lidia felállt és határozottan kijelentette: – Sokkal jobb lenne az újság, ha nem lenne ez a nemzeti kultúra megmentése irányvonala. Bizonyára valamikor régen hasonló módon reménykedtek az észtil nemzet fennmaradásában, mintha ez valami objektív nagyság lenne, objektívan mérhető észtilesség, amelyet védeni kell, mint az okapikat vagy a bojtosúszós maradványhalat. De genetikai szempontból nem is beszélhetünk külön észtil népről, csak van egy rakás Észak-Európában élő ember, akik egy diplomáciaiilag csiszolatlan nyelvet beszélnek.

A sokszínű tetoválás Lidia szeme körül vörösen felizzott, és a szeme lassan fekete tere váltott.

– De hát a nyelv mégis csak létezik. Sőt viszonylag objektív módon, ha éppen ezt a szót akarod használni – próbált Peeter békítően érvelni.

– Na, persze – vágott vissza élesen Lidia, de a szemei mégis mintha kissé feldehültek volna.

Az asztal sarkán levő ezüsttálcán megjelent egy köteg színes boríték, amelyet egy szalag fogott át szépen, és a tetején egy sárga cetlin tetszetős kézírással az állt: Szivárvány. Felette egy pillanatra egy kis rézcseggő öltött formát, és lágy hangon jelezte, hogy új e-mail érkezett.

Ervin hümmentett egyet, a színes borítékalmot maga elé húzta, és a már ránézésre is spamnek tűnő leveleket kidobta. Mindig elcsodálkozott azon, hogy még mindig nem sikerül ilyen egyszerű dolgokat kiszűrni. Miután feltépte a borítékokat, szórakozott pillantást vetett az első sorokra, és kidobott még néhány reklámot és pár levelet, amelyet láthatólag elmebetegok írtak. A szerkesztőségbe mindig küldtek ilyeneket, és valahogy kialakult az a képessége, hogy egy pillantással el tudta különíteni az egyértelműen zagyva leveleket a kissé komolyabban veendőktől. Persze ez sokkal bonyolultabbá vált azután, hogy engedélyt kaptak más nyelvű anyagok megjelentetésére is. Korábban bátran kidobhatta volna csaknem az összes szöveget.

– Nézd csak – mondta Ervin, és átnyújtott egy vékony lapot Peeternek.

– Hmm.

Peeter fogta a lapot, és elkezdte olvasni. Volt benne egy utalás egy kötetre, amelyet a Kínai Természeti Alapítvány és a Kínai Népköztársaság Környezetvédelmi Minisztériuma adott ki közösen. Szokatlan módon volt benne négy vers észtil is.

– Érdekes – kommentálta Peeter. – Meg kellene nézni, milyen szintűek. Kihúzta a fiókot, kotorászott benne egy kicsit, és kivett egy folyóiratot. Egy szerény kivitelezésű negyedrétméretű kötet volt, de amikor a címlapnál kinyitotta, elismerően füttyentett.

– 1.1 kategóriájú.

Érdeklődve lapozgatta tovább, és észrevette, hogy a szövegek többsége japánul vagy kínaiul volt, de tényleg voltak benne észtil nyelvű versek is. A minisztérium környezetteoretikusa, Bob Chiang írta őket, és a kötetet bevezető megjegyzésekkel is ellátta.

Lidia kivette az újságot Peeter kezéből, és elkezdett hangosan olvasni a többieknek kínaiul:

– Mivel a tájleíró versekhez speciális terminológiára van szükség, a legösszegebb olyan nyelvet alapul venni, amely már inherensen sok onomatopoeikus szót tartalmaz, és azt emfaticusan tovább lehet fejleszteni. A különböző nyelvekkel való kísérletezés során arra a következtetésre jutottam, hogy mind az észtil, mind a japán nyelvre jellemző egyfajta intim kapcsolat a környezettel, és ennek eredményeképpen ezeken a nyelveken érzékeny és a természetet utánzó verseket lehet írni. Mivel a két nyelv szóincse helyenként konvergál, így kísérletképpen megpróbáltam bizonyos jelenségekről párhuzamosan észtil és japánul is írni. Az észtil nyelvet sokkal megfelelőbbnek és meglepőbbnek tarthatjuk. Igaz, hiányzik belőle a japán nyelvre jellemző finom árnyalati megkülönböztetés, ugyanakkor az észtil nyelv javára billenti a mérleget a magától értetődő politikai megfontolások mellett a szóincsből a jelentős erővel bemutatott jelenlét érzése és egyfajta paraszti közvetlenség és naivitás. Különösen csodálatra méltók az észtil nyelvre jellemző ormótlan barbarizmusok és nyelvjárási jegyek.

Egy kissé tanácstalanul néztek egymásra, és Peeter érthetetlen grimaszt vágott. Lehet, hogy mosoly volt, de könnyen lehet, hogy valami keserű gondolat váltotta ki.

– Vagy úgy – szólalt meg végre Ervin. – Hát ez aztán ritka eset, biztos bevesszük az áttekintésbe.

Lidia megrázta a fejét, és aztán csendesen elmélyedt a folyóirat olvasásában. Peeter átlesett a vállán.

– Kíváncsi vagyok, milyen nyelvi készletet használ.

– Utána kellene nézni. Igazából ezek a szabad felhasználásúak elég jók, és bárki ki is egészítheti őket – például vőru vagy más nyelvi szavakkal. Ez alapján a bevezető alapján nekem úgy tűnik, hogy valószínűleg itt is erről van szó. A nyelvi intézeté túl puritán, nem hiszem, hogy azt vette volna meg.

Az észtt állam már a 21. század elején úgy döntött, hogy az egész kultúra, az egész létezése szorosan összefonódik a nyelvvel, és ez a primordiális gondolat a Nyelvi Intézet csomagjaiba is beszivárgott. Csak gondosan kiválasztott szókincset tartalmaztak és nyelvtanilag helyes mondatant, amelyet megtisztítottak nemcsak az anglicizmusoktól, hanem az orosz és a német nyelvi hatásoktól is. Bár ezeknek a csomagoknak az összeállítói maguk többnyire angolul vagy görögül beszéltek a munkahelyükön, és csak a nyilvánosság előtt vették a fáradságot, hogy az észtt nyelvet használják, a nyelv tisztaságát mindennél fontosabbnak tartották.

– Persze ebből még baj lehet. Most hoztak valami nyelvvédelmi törvényt, nem?

Peeter nagyot nyelt a borból, és szórakozottan lapozgatni kezdte az asztalon levő papírokat. A gyors keresés nem járt sikerrel, de Peeter nem is tudta pontosan, hogy milyen keresőszóval tudná megtalálni ezt a törvényt.

– A fenébe, nemrég akarták elfogadtatni, hogy csak az tekinthető észtt nyelvnek, amit az oktatási minisztérium elismer. Vagy nem?

Ervin bólogatott. – Igen, a saját kezdeményezésű nyelvi csomagokat be akarták tiltani. De nem emlékszem, mi lett a vége. A fő kifogás az volt, hogy az általános nyilvános licenc alatt kiadott nyelvi csomagok illegálisan másolták a hivatalosakat. Arra panaszkodtak, hogy sok szó szemantikai mezőjét jobban kitágították, mint ahogy azt a nyelvi szakértők megengedhetőnek tartották. Állítólag sok szó használati gyakoriságával is gond volt.

Peeter kutatott a lapok közt, átfuttatta rajtuk a tekintetét.

– Nem találok. Itt valami régi törvények projektjei vannak, és valamilyen szociolingvisztikai elemzések eredményei.

Lidia abbahagyta az olvasást, és felemelte a fejét.

– Nem a morfológiai jelölők rendszerét akarták standardizálni? Szerintem azt keresd! Általános nyilvános licenc és a morfológiai jelölők rendszere.

Peeter bólogatott. – Meg is van.

Felvett egy papírt az asztról, és megkereste az indexét. – Még nem fogadták el, bár a minisztériumot már megjárta.

Ervin rápillantott a Bob Chiang által írt előszóra, és gondterhelten vakargatta a fejét.

– Rendben, mindjárt küldök neki egy levelet. Ennek még utána kell járni.

Fogott egy pennát, és elgondolkodva szemlélte az előtte fekvő sárgás papírt. Lidia elmélyülten olvasta a folyóiratot, Inga az ürességbe bámult, és félhangosan dünnyögött valamit. Valószínűleg a messengeren beszélt valakivel.

Peeter megvonta a vállát, vetett egy valamelyest csalódott pillantást a többiekre, és kinyitotta a következő borítékot.

– Érdekes.

– Mi?

Peeter csendet intett a kezével, és gyorsan átfutotta a jól olvasható, szép kézírással formált sorokat.

– Úgy tűnik, hogy Bob kezdeményezése népszerűnek bizonyult. Itt azt írják a kínai környezetvédelmi minisztérium munkatársai, hogy az új hivatalnokok felvételé-

nél követelménnyé akarják tenni, hogy az illető a tájlrában is jeleskedjen. És az egyik ajánlott nyelv az észtl lenne.

– Ez amiatt a szennyezésizé miatt van? – dünnyögte Ervin, letette a pennát, és cigarettát kotort elő zakója zsebéből. A kis szűrő nélküli rudacskát az ujjai közt sodorgatta, meggyújtotta az asztalon levő díszes tűzgyújtóval, és aztán nagyot szípannt. A füst kék és sárga rostjai tekeregtek a levegőben, és összefonódtak. Peeter a papírral hajtotta el a füstöt.

– Valószínűleg. Ők most nagyon ráálltak a természetvédelemre. Majdnem, hogy kötelező. A hivatalnokoknak az érző oldalukat is meg kell mutatni.

– És az észtl nyelv? – ingatta Ervin a fejét.

– Nehéz megmondani, de például a latin nyelv beszélői is állítólag úgy 10 millió körül vannak már. Így ha tényleg beindul, akkor elkezdhetünk reménykedni, hogy az észtl költészet meg van mentve.

– Persze csak ha az állam bele nem avatkozik – tette hozzá Ervin elnyűtt arckifejezéssel. Főszerkesztőként már nemegyszer kellett neki tartania a hátát amiatt, hogy szabados volt a folyóirat nyelvhasználata, és eltért a Nyelvi Intézet sztenderdjétől. Ezért nagyrészt Lidia és Inga volt a felelős, akik előszeretettel toldották-foldották nyelvi csomagjukat.

Peeter erre ironikusan mosolygott.

– Aligha fogják tudni megakadályozni. Ha a kínaiak ezt már eldöntötték, akkor meg is csinálják, attól függetlenül, mi itt mit gondolunk a dologról.

A nyelvek elsajátítása a technikailag fejlett országokban olyan könnyűvé vált, hogy a nyelvekből szabadon választható identitás és munkaeszköz lett. Mivel az észtl nyelvből hiányoztak a megfelelő politikai és technológiai szakkifejezések és szavak, nem volt semmi haszna a munka világában. A Nyelvi Intézet azonban makacsul elzárkózott attól, hogy új szavakat adjon a sztendercsoomagjához. Így a hétköznapi ügyintézésben a régi és már jól bevált nyelveket részesítették előnyben: az angolt, a görögöt és a franciát. A latin nyelv újjáélesztését szorgalmazó mozgalom elég erős volt, de mivel az idők során ennek fejlesztése is feledésbe merült, így ez az auson beszédstílust főként a történészek és a szerepjátékosok használták. Az utóbbiak persze hajlamosak voltak arra, hogy ezt a mágikus könyvek ephesusi nyelvével gazdagítsák, ami nagy vitát váltott ki a latin nyelv védelmezőiből. Még a kiejtéssel kapcsolatban sem tudtak sehoggy megegyezésre jutni.

Ervin az állát vakargatta.

– Nem nagyon hiszem, hogy a kínaiakat bíróság elé citálják, majd inkább művészi nyelvnek kiáltják ki az észtet. Sosem volt jó ötlet a szabad felhasználású szoftverek miatt valakit beidézni.

– Na igen, de ezt így nem vehetjük be a körképünkbe – komorult el Peeter. – És most nincs nagyon más, amit beletehetnék.

Ervin elgondolkozott, elnyomta a cikket, és kivette Lidia kezéből az újságot.

– Egy pillanatra megnézem.

Egy kis ideig tanulmányozta, és párszor gondterhelten bólintott.

Peeter a következő üveg után nyúlt, és közben azt figyelte, hogy Inga kissé időlenül vihogva a falat bámulja. Érezte, hogy egyre ingerültebb lesz, és csordultig töltötte a poharát borral.

– A francba, valószínűleg először jogászokkal kellene tanácskoznunk. Ha kiderül, hogy nincs is észtl nyelv, tényleg komoly problémáink lehetnek a támogatással. Mit gondolsz?

– Várj egy kicsit! – dünnyögte Ervin, és ujjával többször a folyóíratra koppintott.

– Igen. Ez gond. Ezek a versek arra utalnak, hogy vannak még írott változatok. Ki kellene deríteni, ki fejlesztte ezt a kódot. Chiang kommentárjai nélkül a nagy részét most nem is értem.

Peeter fogta az újságot, és megszemlélte az ott leírtakat.

– Igazából sajnálom. Szívesen írtam volna kritikát valamilyen többé-kevésbé elfogadható szövegről. A szemetet mindig szörnyű kommentálni.

– Nem tudom... Ez elég veszélyes. Ha kiderül, hogy ez a kód nagyobb népszerűségnek örvend, mint a Nyelvi Intézeté, az vitákat válthat ki. Elkezdik még jobban fejleszteni, és az eredeti elsorvad. Ha megvalósítják a tervüket, az rögtön néhány százmillió észet nyelvi beszélőt jelent.

Peeter a tarkóját vakargatta.

– Nem is tudom. Írok a rokonoknak Kínában, hogy üdvözljük a vállalkozásukat. De most rögtön még nem tudjuk elfogadni. Persze készíthetek belőlük egy fordítást az érdekesség kedvéért.

Fogta a csomagot, ami a folyóirattal együtt érkezett, a biztonság kedvéért még egyszer szkennelte, és szinkronizálta az agya nyelvi központjával. Még egyszer ránézett a szóban forgó szövegekre, tanácstalanul megvakarta a tarkóját, majd nagyot kortyolt a borból.

– Kellemetlen. A Nyelvi Intézet szókincse ehhez kevés lesz. A legjobb esetben is csak valami szerencsétlen makogás lesz belőle.

Janurik Boglárka fordítása

